

Lijnkleurensysteem

100 jaar

Bij de elektrificatie van de Amsterdamse tram in het begin van vorige eeuw werden alle trams uitgerust met een lijnnummer én een lijnkleur, het gekleurde blokje naast het nummer van de tram. De lijnkleuren zijn nu, 100 jaar later, nog steeds te zien. Met een beetje achtergrondinformatie kun je makkelijk raden hoe de route van de tram is (geweest) als je instapt. Hoe zit het lijnkleurensysteem in elkaar?

Bij de invoering van het lijnkleurensysteem in 1904 kreeg iedere route zijn eigen kleur volgens een bijzonder systeem. De lijnkleur zorgde ervoor dat mensen die moeilijkheden hadden met lezen, toch hun tram konden herkennen. Ook was het handig de trams in het donker aan de lijnkleur te herkennen en om trams van elkaar te onderscheiden als ze voor een deel dezelfde route hadden. Tenslotte kwam de lijnkleur in de eerste jaren ook terug op lijnnetkaarten. Het is bijzonder dat het systeem nog steeds bestaat. Aan de hand van de huidige tramlijnen wordt het lijnkleurensysteem hieronder nader verklaard.

Het lijnkleurensysteem

De lijnkleur werd allereerst bepaald door de route van de tram. In 1904 werd er onderscheid gemaakt tussen drie soorten routes: De ring- of ceintuurlijnen, die Oost en West met elkaar verbonden, de radiaallijnen van en naar het Centraal Station en de buurtlijnen, lijnen die buurten met elkaar verbonden.

Vervolgens kon je aan de manier waarop verschillende kleuren gecombineerd werden, zien waar de tram zijn eindpunt had. Diagonale kleurcombinaties voor een eindpunt in het Zuidwestelijke deel van de stad en verticale kleurcombinaties voor trams die hun eindpunt in Oostelijke richting hadden. De kleuren die voor de combinaties werden geko-

zen, waren zoveel mogelijk afkomstig van lijnen die parallel liepen. Nieuwe of vernieuwde lijnen kregen hun kleur zoveel mogelijk op basis van deze principes.

Ring- of ceintuurlijnen

De ring- of ceintuurlijnen kregen een lijnkleur die bestond uit één primaire kleur, een gekleurd vierkant dus. Onder deze lijnen vallen de huidige lijn 3 (geel), lijn 9 (groen), en lijn 10 (rood). Lijn 7 kreeg de kleur blauw toebedeeld, maar omdat blauwe lantaarns al een andere betekenis hadden op trams, werd de lijnkleur blauw van lijn 7 ingesloten door twee horizontale witte strepen. Lijn 13, toen nog een lijn die begon vanaf de Czaar Peterstraat, kreeg wit als kleur. Maar omdat wit niet als zelfstandige kleur werd gezien, werd deze weer met blauwe kubus gecombineerd.

Radiaallijnen

De lijnen van en naar het Centraal Station, de radiaallijnen, kregen een kleurencombinatie van geel met rood of groen. De vlakverdeling maakte vervolgens verder onderscheid. Lijnen die door de Leidsestraat gingen en in het Zuid-westelijke deel van de stad eindigden, kregen een diagonale vlakverdeling: lijn 1 (geel/groen) en lijn 2 (geel/rood). Lijn 5 ging oorspronkelijk door de Utrechtsestraat en heeft daarom een horizontale vlakverdeling (groen/geel). De lijnen die door de Jodenbreestraat gingen, kregen een verticale vlakverdeling. Lijn 4 kreeg als eerste Vijzelstraatlijn ook een verticale vlakverdeling, maar dan in de kleuren groen/rood. Toen in 1913 lijn 16 ook door de Vijzelstraat ging rijden, kreeg hij ook de lijnkleur groen/rood, maar dan met een horizontale vlakverdeling. Dit gaf echter zoveel verwarring bij de reizigers, dat lijn de lijnkleuren van lijn 16 en 17 omgewisseld werden. Lijn 17 had als versterkingslijn van lijn 1 het diagonale kleurvlak geel/blauw gekregen.

- lijn 1
- lijn 2
- lijn 3
- lijn 4
- lijn 5
- lijn 6
- lijn 7
- lijn 8
- lijn 9
- lijn 10
- lijn 11
- lijn 12
- lijn 13
- lijn 14
- lijn 15

De buurtverbindinglijnen en andere lijnen

Lijnen die niet tot de ringlijnen of radiaallijnen behoorden, zijn bijvoorbeeld de buurtverbindinglijnen. Speciaal voor lijn 12 en lijn 14 die vanaf resp. 1916 en 1910 naar de Staatsliedenbuurt gingen, werd een nieuwe kleurencombinatie toegepast van rood/wit verticaal (lijn 14) en wit/rood horizontaal (lijn 12). Lijn 12 kreeg later een geel/rood verticaal. Andere nieuwe buurtverbindinglijnen hadden de vlakverdeling van lijn 7 (drie horizontale strepen) als uitgangspunt, maar dan verticaal, met de buitenste twee strepen in dezelfde kleur. Een voorbeeld daarvan is de lijnkleur groen-geel-groen van de opgeheven lijn 19 over de Amstelveenseweg. Lijn 20, tot vorig jaar nog bekend als circletram, kreeg de kleuren geel-blauw-geel, afgeleid van de geel/blauw diagonaal van lijn 16 met wie hij samen door de Ferdinand Bolstraat reed. Op zijn beurt kreeg de in 1930 nieuwe lijn 25 tenslotte blauw-wit-blauw verticaal als lijnkleur, complementair aan lijn 20, wiens route hij grotendeels volgde. Volgt u het nog?

Nieuwe lijnen, routes en kleurwisselingen

Zoals gezegd kregen nieuwe, verlengde of veranderde lijnen hun kleur zoveel mogelijk op basis van de bestaande principes van route, vlakverdeling en parallelle lijnen. Maar er werd ook wel 'zomaar' gewisseld van kleur, zoals omschreven bij lijn 16 en 17, waardoor de oorspronkelijke betekenis verloren ging. Vanaf het moment dat in 1957 het 'moderne' gelede materieel in gebruik werd genomen, behield elke lijn, ook bij wijzigingen, altijd historische kleurcombinatie. Lijn 6 is hier een goed voorbeeld van. Er zijn drie varianten van lijn 6 geweest. De eerste lijn 6 (1901) was een radiaal-lijn, reed door de Jodenbreestraat naar de oostelijke eilanden en was geel/rood verticaal. Geel/rood van radiaal-lijn en verticaal omdat hij door de Jodenbreestraat reed en zijn eindpunt had in Oost. De eerste lijn werd opgeheven in 1922. De combinatie geel/rood verticaal van deze lijn werd in 1924 toegekend aan de vernieuwde lijn 12.

De tweede lijn 6 was een vernummering van lijn 19 en werd

verbindingslijn tussen Muiderpoort en Stadionplein en kreeg daarom ook de kleur van lijn 19, groen-geel-groen verticaal. De derde lijn 6 werd ingevoerd in 1977 en hield toen zijn laatste kleur. Lijn 6 Plantagebuurt-Centraal Station heeft nog steeds groen-geel-groen verticaal.

Voor wie er iets meer over weet, is een lijnkleur een prachtig verhaal over de tramgeschiedenis van Amsterdam of minstens een intrigerende puzzel als u op de tram staat te wachten.

Mariëlle van Tilburg

F: Mariëlle van Tilburg/Arthur Staal

I: Ronald Bos

Bron: Han Schomakers (www.schomakers.net)

Met dank aan: Ernst Hepp

Metro, sneltram en veren

Toen in 1977 de metro ging rijden, werd op de treinen en in de stations alleen gebruik gemaakt van eindbestemmingen zonder lijnummers en lijnkleuren. Door het besluit sneltrams in te stellen werd in 1989 alsnog besloten lijnkleuren in te voeren voor metro en sneltram nr 50-59. Deze zijn overigens vrij willekeurig gekozen, behalve misschien het wit-rood-wit van lijn 54 die langs de Arena rijdt.

Het oudere, brede metromaterieel heeft trouwens geen ruimte voor lijnkleuren. Bij dit materieel wordt de lijnkleur als achtergrond van de lijnnummer en bestemming afgebeeld zoals de kleur op de plattegrond van de metrolijnen: groen voor de Ringlijn, rood voor de Gaasperplaslijn en geel voor de Geinlijn.

Dit principe kent zijn historische tegenhanger bij de veren. Naast de verschillende pontverbindingen over Amstel en IJ, zijn er in totaal 6 veerlijnen geweest I t/m IV met hun verlengingen onder de nummers IIIA en IV A. Evenals de metrolijnen droegen zij hun lijnkleuren als achtergrond van de routebestemming: I (wit), II (rood), III en IIIA (groen), IV (geel) en IVA (blauw).